

Interaction between cultures via art review: Understanding multiculturalism

Sanat eseri eleştirisi yoluyla kültürlerarası etkileşim: Çok kültürlülüğü anlama

Nuray Mamur¹

Abstract

Today, modern societies have different expectations from education. An educated individual is expected to interact with different cultural groups and develop positive attitudes in those interactions. Art education- as known as a branch of cultural education- is aware of that responsibility. It evaluates the reviews towards works of art or visuals as a component that helps to understand culture in detail. At this point, how an individual comments on) are quite important.

The purpose of the study is to emphasize the importance of examining works of art and evaluate their effects between cultures and on multi cultural education. The study was conducted at an elementary school in 2010-2011 education period. During three weeks practice, 12 students and a teacher had participated in the study. In this qualitative study data was gathered through articles that involves open ended questions and interview forms. The data was analyzed by using content analysis.

At the end of the study, students have examined cultural life styles by using Works of art and have stated the differentiation capability of geographic factors climate, and religion in terms of cultural structure. Examining the art of different cultures has been considered as an

Özet

Günümüzde, çağdaş toplumlar eğitimden, yetiştirilen bireylerin farklı kültürel gruplarla etkileşim içerisinde olmalarını ve etkileşimlerinde olumlu tutumlar geliştirmelerini beklemektedir. Bir kültür eğitimi olan sanat eğitimi de bu sorumluluğu yapısı itibarıyla taşımakta ve sanat eserleri ya da görseller üzerinden yapılan eleştirel çalışmalara kültürün geniş bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olan bir unsur olarak bakmaktadır. Bu noktada, bireyin farklı kültürlerle ait görsel imgeleri nasıl yorumladığı, verilen mesajları, göstergeleri nasıl anlamlandırdığı önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, farklı kültürlerin öğrenilmesinde sanat eseri incelemelerinin önemini vurgulamak ve bunların kültürlerarası ve çok kültürlü eğitim üzerine etkilerini değerlendirmektir. Araştırma 2010-2011 öğretim yılında bir ortaöğretim kurumunda yürütülmüştür. Üç haftadan oluşan uygulama sürecinde toplam 12 öğrenci ve 1 öğretmen ile çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada araştırma verileri açık uçlu sorulardan oluşan eser inceleme yazıları ve görüşme formları yoluyla elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir.

Araştırma sonunda, öğrenciler sanat eserleri

¹ Yrd. Doç. Dr. Nuray Mamur, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, nmamur@pau.edu.tr

important factor that has great contributions to their experience. Through these methods, they have questioned their cultural values in terms of understanding and interpreting. Experiences gained via artistic and cultural studies have been effective in terms of internalizing the topic.

Keywords: Visual Art Education, Visual Culture, Art Criticism, Cross-Cultural Interaction, Multicultural

[Extended English Abstract](#)

üzerinden insanların kültürel yaşam biçimlerini irdelemişler ve coğrafi faktörlerin, iklimin, dinin toplumsal ve kültürel yapıyı farklılaştırmada etkisini ortaya koymuşlardır. Öğrenciler farklı kültürlerin sanatını incelemeyi deneyimlerini zenginleştirebilecekleri bir yol olarak değerlendirmişlerdir. Bu yolla kendi kültürel değerlerini de anlama ve anlamlandırma yönünden sorgulamışlardır. Sanatsal ve kültürel incelemeler yoluyla yaşanan deneyimler konunun öğrenciler tarafından içselleştirilmesi açısından yararlı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Görsel Sanatlar Eğitimi, Görsel Kültür, Sanat Eseri Eleştirisi, Kültürlerarası Etkileşim, Çok kültürlü eğitim

Giriş

Çağımız toplumlararası ilişkilerin artarak önem kazandığı, değer ve inançların güçlü bir hale geldiği post modern bir çağdır. Bu çağda sanatta ve sanat eğitiminde uygulayıcılar topluluğunu yönlendiren inanç, değer, kural ve uygulamaların bütününde paradigmatik bir dönüşüm yaşanmaktadır. Sanat eğitimi de daha bilinçli uygulamaların başlatılması uğruna, önümüzde pek çok tartışma ve araştırma konularının bulunduğu fikrinden hareketle yeni konu alanlarına yönelmektedir. Özellikle günümüzde sanat ve sanat eğitimi tek kültürel dinamikten etkilenmesine karşılık çok kültürlülük anlayışları ve motivasyonlarına ihtiyaç duymaktadır (Eker ve Seylan, 2005: 173). Çocuk ya da gençten olay ve olguları çok yönlülükleri ve çok boyutluluğuyla görüp kavraması, yorumlaması, yeni biçim ve biçimlendirmelere açık, toplumsal ve kültürel değişimleri anlamaya yatkın, hoşgörülü ve dinamik bir kişilik geliştirmesi beklemektedir (San, 1982: 140). Bu yolla kültür bilincini elde eden kuşakların evrensel kültür içinde kendi kültürünün yerini ve diğer kültürlerin kodlarını anlaması, anlamlandırması mümkün olacaktır. Çünkü çağdaş sanat eğitimi gördükleriyle yetinmeyip, onlar üzerine düşünen ve düşüncelerini sözelleştiren yaklaşımları ön görmektedir.

Sanat çok yönlü ve çok boyutlu bir olgudur. İçinde zamansal, mekânsal ve kültürel kodlar barındırmaktadır. Bu nedenle sanatın kültürden ayrı düşünülmemeyeceği son derece açıktır. Sanat ve kültürlerin ilişkisi sürekli ve karşılıklıdır. Bu ilişki bütün ile bütünü yaratanlar arasındaki ilişki niteliğindedir. Kültür ve sanat ilişkisinde; biri diğerinin hem teşvik edicisi, hem de bulunulan düzeyin göstergesi niteliğindedir. Yani birini diğerinden ayrı düşünmek olanaksızdır (Erinç, 1987: 50). Aynı şekilde kültüründe eğitimden ayrı düşünülmemeyeceği, kültür ve eğitim kavramlarının

birbirini bütünleştirdiği de kuşkusuzdur. Bu bağlamda, ulusal ve evrensel kültürü okuma sanat eğitiminin önemli öğrenme alanlarından biri olarak değerlendirilir.

Sanat bilindiği gibi yaşamı aydınlatması ve yorumlaması açısından insanların ve toplumların kimlik kazanmalarında hem de kimliklerinin tanımlanmasında kültürün en önemli somut aracı niteliğindedir (Erinç, 1987: 50). Çünkü farklı sosyal ve kültürel gruplar, belirli zaman ve yerlerde kimliklerini ortaya koymak ve açıklamak için çeşitli sanat ve tasarım eserleri oluşturmaktadır (Barnard, 1998: 23). Sanat ve tasarım ürünleri kültürün hem maddi hem de manevi yönünü temsil etmektedir. Yani gelenek- görenek, inanç ve dil gibi yapıları içinde barındırmakta ve süreklilik, birikim, aktarılma, değişebilirlik gibi kültürün karakteristik özelliklerini yansıtabilmektedir. Dolayısıyla sanat eğitiminde sanatın görsel yönüne ve onun derinliğine inildikçe, verdiğinden daha çok vermek istediğini kavramadıkça kültürü okumaktan söz edilmesi mümkün değildir (San, 1982: 137). Ancak kültürel eğilimler toplumdan topluma değişmekte ve kendini farklı şekillerde görünür hale getirmektedir. Örneğin; bir kültür yalnızca parasal değerlerle tanınırken, bir diğeri değişik alanlardaki davranışlarıyla temellendirilir. Birinde teknoloji toplumunda yaşamda kalmayı sağlamak önemliken, diğeri yaşamsal çaba çok daha az önemli olabilir. Bir toplum, gençler üzerine büyük bir kültürel üst yapı geliştirirken, bir diğeri ölüm, ölümden sonrası üzerine bir yapı geliştirebilir (Benedict, 1998: 45). Bir kültür kendini vücuttaki yara izleri ve dövmelemlerle ya da yağlı boya tablolar, mobilyalar ve çantalarıyla görünür hale getirebilir (Barnard, 1998: 22). Görüldüğü gibi kültürel eğilimler ve o kültürün değerlerinin ve inançlarının görünür halleri toplumdan topluma farklılaşabilir. Ancak küreselleşen dünyada toplumlararası sınırlar erimeye ve çok kültürlü birlikteliklere dönüşmeye başlamıştır. Toplumlar gittikçe üst üste binişen hatta ülkelerin bile sınırlarını aşan faaliyetlere girmişlerdir (Toulmin, 1999: 906). İnsanlar yeryüzünde olup bitenlerden giderek daha çok haberdar olmaya, birbirinin eylem ve deneyimlerinden etkilenmeye, bunları paylaşma ve yaymaya daha meyilli hale gelmiştir (Balay, 2004: 61). İletişimden ticarete, spor müsabakalarından, müzik ve sanata kadar her olgu tek bir ülkenin sınırlarında gerçekleştirilemez olmuştur. Bu yaşananlar insanların, ulusal düzeydeki düşünce ve ilişki biçimlerinden, uluslararası ölçekte yeni ilişki ve düşünme biçimlerine geçtiklerini göstermektedir (Balay, 2004: 62). Dolayısıyla sanat alanında da seçkici sanat, popüler kültür, alt kültür ürünleri arasındaki sınırlar erimiştir ve sanat eğitimi kavram dağarcığına “çok kültürlülük” anlayışları girmeye başlamıştır (Kırıçoğlu, 2009: 36). Bu girdinin temelinde geçmişten günümüze gelen ve değişen görüşler baskındır. Eski evrensel görüşe göre sanat, değerler olarak temelde benzerdir. Çoğulcu görüş ise sanatın kültürlere göre değişiklik gösterdiğini vurgulamaktadır. Bugün yaygın olan ve kabul gören görüş ise, sanatın birbirinden alınan etkilerin karışımı olduğudur (Kırıçoğlu ve Stokrocki, 1997). Bu görüşe göre farklı geleneklerde; ahlaki, sanatsal, edebi ve müzikal değerler birbirlerini sürekli sorgular, araştırır,

birbirlerine meydan okur, birbirinden fikirler ödünç alıp, bunlarla denemeler yapar ve sık sık hiçbirinin kendi üretmediği yepyeni fikir ve duyarlılıklar ortaya koyar (Özhan, 2006). Görüldüğü gibi sanat ve kültürün birlikteliğine yönelik görüşler farklılık gösterse de sanatın kültürü yansıttığı gerçeği değişmemektedir. Dolayısıyla öğrencilerin keşfedeceği, paylaşacağı, geçmiş ve gelecekteki kültürleri yeniden yorumlayabilecekleri bir sürecin varlığı (Stokrocki, 1989) kültürlerarası etkileşim ve çok kültürlülüğü anlama için gerekli görülmektedir.

“Çok kültürlülük” “çok” öneki ile “çokluk” “sayıca çokluk”, “çeşitlilik” anlamına gelen kültür yönünden çokluğu ifade etmektedir. Yani hep bir ve aynı kültürde içerik bakımından çeşit çeşit kültürlerin dallanıp budaklanmalarını ve çeşit çeşit kültürlerin aynı zamanda yan yana birlikte var olduklarını göstermeye yarar (Uygur, 1996: 22). Ancak pek çok kültürün aynı zamanda ve yan yana olması gerçeği önemli sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bugün özellikle Batılı ülkelerde kültürel ve etnik köken farklılıklarından kaynaklanan husumet ve nefretin artışı, ırkçılık ve dini aşırılıklar kamplaşmalara neden olmaktadır (Özsoy, 2001: 16). Nitekim ortaya çıkan ve yaygınlaşan bu tür sorunlar gelişmiş Batılı ülkelerde çok kültürlü eğitimi gündeme getirmiş ve bu kavram aynı zamanda bir kültür eğitimi olan sanat eğitimi içeriklerine yansımaya başlamıştır. Çünkü sanat görsel bir dil, görsel bir anlatım aracıdır. Görsel imgelerin etkin gücü, kültürel farklılıkları kolayca algılayabilir, öğrenilebilir ve saygı duyulabilir duruma getirebilir (Kırıçoğlu, 2009: 38). İnsan kendi dışındaki dünyaları keşfettikçe başka insanlar ve toplumlar hakkında daha çok bilgi sahibi olmakta ve onların bilgi ve birikimini kullandıkça hem kendini hem de yaşadığı toplumu yeniden yapılandırabilmektedir (Balay, 2004: 64). Bu nedenle sanat eğitimi programlarında küçük yaştan itibaren çocuğa yapıcı, üretici olarak rol aldığı, imgelemine ve tasarımlama gücünü geliştiren çeşitli sanatsal uğraşlar yanında, sanatın yaş ve olgunluk düzeyine göre kendisini ilgilendirebilecek pek çok alanında da izleyici, değerlendirici ve gereğinde eleştirici olarak yer alması beklenmektedir (San, 1982: 139). Çünkü sanat bir kültür değeri olarak kültür gruplarının bütün değerleri ile birbirleriyle iletişim kurmalarına yardımcı olabilir (Kırıçoğlu, 2009: 38). Nitekim bu araştırmada farklı kültürlere ait sanat eserlerinin incelenmesi ile o kültürün kodlarını okuma, anlama ve anlamlandırma, böylelikle sanat eğitiminin kültürler arası boyutu üzerindeki etkilerini incelemek hedeflenmiştir. Çalışmada öncelikle kültürlerarası ve çok kültürlü eğitimin temel yapısı açıklanmış ve bunun eğitim ortamında sanat eseri eleştirisi yöntemine nasıl yansıtılabileceği ve etkileri gösterilmiştir.

Kültürlerarası ve Çok Kültürlü Eğitim

Çok kültürlülük, 1960'lı yıllarda ABD ve Avrupa'da toplumsal çeşitliliğin artması sonucunda insan hakları hareketlerinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Başbay ve Bektaş, 2009: 30). Buna bağlı olarak özellikle gelişmiş ülkeler eğitimle ilgili sorunlara çözüm üretirken çok kültürlü eğitim çalışmalarına da yer verme durumunda kalmışlardır. Batı toplumlarının gittikçe çok uluslu

hale gelen karakteri, esnek ve uyumlu bir müfredatı zorunlu kılmaya başlamıştır (Macgregor 2002, Akt: Eker ve Seylan, 2005: 169). Nitekim son yıllarda eğitimle ilgili çalışmalarda çok kültürlü ve kültürlerarası eğitim kavramının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Birçok eğitimci, kültürel konuları eğitim programları içersine yerleştirerek farklı kültürleri anlama yönünde öğrencilere destek vermeye başlamıştır.

Bugün çok kültürlülük; kültürel çeşitlilik ve kültürlerarası diyalog kaçınılmazdır, tüm kültürler iç çoğulculuğa sahiptir, hepside yaratıcı etkileşimden oluşmaktadır şeklinde özetlenebilecek birbirini tamamlayan üç görüşle ifade edilmektedir (Özhan, 2006). Ülkemizde henüz yeni yeni fark edilmeye başlayan bu alan özellikle küreselleşen dünyada kültürler arası etkileşimi doğru değerlendirmek için önemli görülmektedir. Çünkü toplumlar yerellikten evrenselliğe doğru bir geçiş yaşamaktadır. Bu geçiş dönemi, eğitimde evrensel ilkelerin oluşturulmasını ve farklı kültürlerin tanınarak, kültürlerarası etkileşimin ivme kazanmasını zorunlu hale getirmektedir (Cırık, 2008: 34).

Genel anlamda çok kültürlü eğitim, öğrencilerin kültürel duyarlılığını destekleyerek, kültürel farklılıklar hakkında ön yargıyı azaltmayı, bireylerin çok kültürlü ortamda uyum içinde yaşayabilmelerini desteklemeyi amaçlamaktadır (Cırık, 2008: 31). Gay (1994) çok kültürlü eğitimin temel amaçlarını; bireyin kendisini anlaması, olumlu benlik geliştirmesi, kimliğiyle barışık olması, farklı kültürlere ait bireylerin değerlerini ve tutumlarını tanınması, anlaması, saygı duyması ve kültürlerarası iletişim olarak belirtmektedir.

Alan yazında, kültürel anlayışları oluşturmada, çocukluk dönemindeki deneyimlerin etkili olduğu vurgulanmaktadır (Swick ve diğerleri, 1994). Ayrıca çok kültürlülüğü eğitim programlarında ayrı konu ya da bölüm olarak almak yerine, programın temel yapısı ile özdeşleştirmenin daha anlamlı olduğu belirtilmektedir (Cırık, 2008: 33). Yani programların hedefler, içerik, öğretim yöntemleri ve değerlendirme öğeleri arasında bütünlük sağlayacak şekilde tasarlanması önerilmektedir. Kırıçoğlu'na (2009) göre çok kültürlülüğün sanat eğitimi programlarına yansımaları kültürün durağan değil, değişken olduğu fikrinden hareket etmelidir ve özellikle eşitlik, barış, insan hakları gibi toplumsal konulara dikkat çekmelidir. Birçok ülkede de çok kültürlü eğitim sanat eğitimi programlarına bu amaçlar doğrultusunda yansımaktadır (Kırıçoğlu, 2009). Okullarda sanat eleştirisi yapılırken çeşitli dünya görüşlerine ve bakış açlarına yer verilmesi önem taşımaktadır (Coingdon, 1989).

Sanat eserleri bir takım niteliklere sahip olsalar da sanat eserinin önemi biçimsellikten ve araçsallıktan öte kültürelidir. Bir kişi bir sanat eserini incelediği zaman bütün kültürel yaşam biçimini incelemektedir (Kırıçoğlu ve Stokrocki, 1997). Dolayısıyla kültürlerarası süreç ya da eğitim, kendi kendini inceleme ve sorgulama, birinin kültürel mirasını araştırma, ötekilerle konuşmaya başlama ve son olarak da gelişen karma toplum içinde bir yer bulma ile başlamaktadır.

Sanat Eseri Eleştirisi

Görme konuşmadan önce gelir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir (Berger, 1986). Sanat öğretiminde öğrenci sanatsal araç ve gereci beceri ile kullanırken görmeyi öğrenir. Estetiksel değerler içeren sanatsal bir ürün üretildiğinde, başkalarının üretmiş olduğu sanatsal bir üründe, orijinal ya da röprodüksiyon bir sanat yapıtında görmeyi öğrenir (Özen, 2004: 81).

Görmeyi öğrenmenin ön koşullarından birisi “eleştirel düşünme” dir (Özen, 2004: 80). Dilimizde eleştiri, genellikle olumsuz karşıt düşünceymiş gibi algılanarak önyargılı bir yaklaşım olarak yergi ya da kusur bulma, yanlışları, eksiklikleri, çirkin yanları bulmaya dönük bir yargılama biçimi olarak kullanılmaktadır. Oysa sanılanın aksine; eleştiri olguların ya da bulguların sürekli yanlışlarının bulunması değil, inceleme, sına ve yargılama temellerine dayanan bir tür anlama ve anlamlandırma sürecidir. Erinç (1995a) göre ise bir sanat eserinin irdelenmesinden öte sanat eseri ile karşı karşıya olan, teke tek ilişkide bulunan alıcının bilgilendirilmesi, yönlendirilmesidir. Bu; gösterge, simge, kavram ya da ilkelerin doğruluğunu, geçerliliğini, o göstergeyi sınımadan, sorgulamadan benimsemeyen bir yaklaşımı ifade etmektedir (Özen, 2004: 80). Burada görülen duruma duyarlı olma ve yöntemsel bir yaklaşım önem taşımaktadır. Çünkü eleştirme işi öncelikle bir “anlama” işidir. Anlamadan yapılan bir eleştiri ya da anlamaya dayanmayan bir eleştiri başta sanat eserine bir ihanettir (Erinç, 1995b: 114). O sanat eserine, o eserdeki bilgi objelerine, onların anlam ve değerlerine derinlemesine etki edecek bir yöntem çerçevesinde hareket edilmesi gerekir (Gökay, 1998: 43). Feldman (1970) sanat eleştiri davranışlarının belli bir sistem içersinde ele alındığı zaman öğretilebileceğini ön görmüş ve okullarda kullanılacak bir yöntem önermiştir. Bu yöntem betimleme, çözümleme, yorum ve yargı evrelerini içermekte ve estetik tarihindeki konularla ortaklık göstermektedir (Gökay, 1998: 56). Aşağıda bu sorgulama yönteminin ardışık dört temel yapısı verilmiştir.

Betimleme (Description): Eserdeki bilgi objelerinin ve esere ait sanat elemanlarının bulunma işlemidir. Bu evrede eserde reel olarak algılanan her türlü bilgi, kültürel yapıyı anlamak için daha sonraki evrelerde önemli olabilir. Çünkü görsel iletişimde kompozisyon kurmaya hizmet eden elemanlar, aynı zamanda görsel okur-yazarlığın temel öğeleridir (Parsa, 2008).

Çözümleme (Analysis): Burada sanat yapıtının nasıl oluştuğuna ilişkin sanatsal düzenleme ilkelerinin kompoze edilmesine yönelik detaylı bir araştırma yapılmaktadır.

Yorumlama (Interpretation): Bu evre, sanat eseri hakkındaki tema ve düşüncelerin belirtilmesi ve sanat eserindeki duyguların, hislerin, anlamların farkına varılmasıyla ilk iki evredeki izlenimlerin birleştirilmesidir (Gökay, 1998: 56). Burada eserin üretildiği kültürel ve sosyal ortam sanatçının eserine etki eden faktörlerdir ve bu faktörler öğrencilere sorulan sorularla buldurulmaya çalışılır. Bu

evre eserden anlam çıkarma süreci olarak, sonsuz yorumların yapılabildiği zevkli bölümlerden birisidir. Burada tanımlama ve çözümleme sürecinden elde edilen bulgularla kişisel fikirler iletilir ve simgeler yorumlanır.

Yargılama (Judgement): Bu evre incelenen sanat eserinin değeri konusunda karar vermeyi içerir. Eserin niçin değerli ya da ünlü olduğuna ilişkin karara varılır. Bu aşamada nesnelere ve olayların neden sanat olarak kabul edildiklerine yönelik kuramlar devreye girer.

Çağdaş sanat eğitiminde eleştirel çalışmalar, sanat atölye çalışmaları deneyimini kavramsallaştıran ve kültürlerin çok boyutlu bir biçimde anlaşılmasına yardımcı olan bir unsur olarak görülmektedir (Eker ve Seylan, 2005: 172). Sanat eleştirisi disiplini, öğrenciyi sanat eserinin değerini araştırmaya ve toplumun geniş sosyal ve kültürel hedeflerini düşünmeye yönlendirmektedir. Çünkü doğada ve kültürel çevrede olan her şey sanat eleştirisi yöntemiyle incelenebilir (Gökay, 1998: 67). Risatti'ye (1989) göre sanat eleştirisi yoluyla sanatın iç yüzünün anlaşılmasına ve kültürel değerlere ışık tutacak bilgilenmeye gidilebilir. Çünkü sanatın içinde yer alan sosyal ve kültürel değerleri vurgulayarak bilgilendirmeye çalışır. Böylece bir grubun ya da kültürün sanatını incelemek ve o kültürün tanınmasına ve yine o kültürün kendi dünyasını nasıl kurduğunu anlamaya gidilebilir (Kırıçoğlu, 2009: 39). Yalnız burada bir grubun kültürel üstünlüğü kabul edilmez, bunun yerine karşılıklı bağımsız değerler olarak var olmayı ilke edinen bir anlayış sergilenir. Öteki kültürleri anlamaya çalışırken, alçak gönüllü bir biçimde kendi kültürünü sorgulama (Kırıçoğlu ve Stokrocki, 1997) ve dolayısıyla hoşgörü ve yeni bakış açıları kazanmaya götürecek bir yaklaşım önem taşır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, farklı kültürlerin öğrenilmesinde sanat eseri incelemelerinin önemini vurgulamak ve bunların kültürlerarası ve çok kültürlü eğitim üzerine etkilerini değerlendirmektir. Bu çerçevede araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır.

- a) Sanat eseri eleştirisinin farklı kültürlerin öğrenilmesinde etkileri nelerdir?
- b) Sanat eseri eleştirisi yoluyla farklı kültürlerin öğrenilmesinin öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmada, farklı kültürlerle ait sanat eserlerinin incelenmesi ile o kültürün kodlarını okuma, anlama ve anlamlandırma ve çok kültürlü eğitimin öğrenciler üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla eylem araştırmasından yararlanılmıştır.

Eylem araştırması uygulayıcının doğrudan kendisinin veya başka bir araştırmacı ile birlikte gerçekleştirdiği, öğretimin niteliği ve öğrencilerin öğrenmelerini nasıl daha iyi sağlanabileceği

hakkında bilgi toplamak amacıyla yapılan sistematik bir araştırma yaklaşımıdır (Mills, 2007: 5; Johnson, 2005: 21).

Çalışma Grubu

Araştırma 2010-2011 öğretim yılında bir ortaöğretim kurumunda 10. Sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Üç haftadan oluşan uygulama sürecinde toplam 12 öğrenci ve 1 öğretmen ile çalışılmıştır. Araştırmada “tipik durum örnekleme”nden yararlanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi içinde yer alan tipik durum örnekleme yeni bir uygulama veya bir yeniliğin tanıtılmasında kullanılan örnekleme yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Araştırmada uygulayıcı araştırmacıdır. Araştırmada sürece ve algılara ait veri kaybetmemek ve araştırma grubunda yer alan bireylere ilişkin daha fazla veri elde etmek amacıyla ders öğretmeni bağımsız gözlemci olarak ders sürecinde yer almış ve süreçten elde ettiği izlenimleri araştırmacının verdiği açık uçlu sorulardan oluşan bir forma kaydetmiştir.

Uygulama Süreci

Araştırmada uygulama süreci üç hafta olarak planlanmıştır. Bu sürecin ilk haftasında çalışma grubunu tanıma, çalışma grubunun uygulayıcıya alışması ve olası sorunları tespit etmek amacıyla uygulamanın bir pilot çalışması gerçekleştirilmiştir. Buradan elde edilen deneyimler çerçevesinde etkinlik sürecinde yararlanılacak üç farklı kültürden sanat eseri seçilmiştir. Eser incelemesi için süre her hafta iki ders saati olarak belirlenmiştir. Belirlenen iki saatin bir saati sınıf içi tartışmalara, diğer bir saati ise eleştiri yazılarına ayrılmıştır.

Sanat eleştirisi yapmayı öğrenmek için birkaç yöntem vardır. Bu yöntemlerden kimileri basit, kimileri ise karmaşıktır. Yeni başlayanlar için araştırmaya yönelik olan yaklaşımlar önerilmektedir. Bu araştırmada Edmund Feldman (1970) ve onun öğrencisi Gene Mitler (1986) tarafından geliştirilen “Bakmayı Öğrenmek, Öğrenmek için Bakmak” diye adlandırarak bir dizi sorudan oluşan sistematik bir yaklaşım kullanılmıştır (Kırıçoğlu, Stokrocki, 1997). Bu yöntem; Betimleme (Description), Çözümleme (Analysis), Yorumlama (Interpretation), ve Yargı (Aesthetic judgment) evrelerinden oluşan sorgulayıcı bir yaklaşımdır.

Dört basamaklı bu eleştiri süreci, öğrencileri eserin bütünü içine daldırarak, onların estetik yargılarını geciktirmekte ve eser hakkında daha duyarlı tepki göstermelerine yardımcı olmaktadır (Boydş, 2005: 12). Yaklaşımın en önemli bileşeni keşfetme, öğrenmek için araştırma, bilgi toplama ve onları değerlendirmektir.

Betimleme (eserin keşfedilmesi) aşaması, öğrencilerden beklenen sanat eserinde görülen bilgi objelerinin bir listesinin çıkarılmasıdır. Çözümleme (sanat eserinin düzenlenmesi) aşamasında, sanat eserinde bulunan tasarım elemanlarının ve tasarım ilkelerinin sanatçı tarafından nasıl kullanıldığını,

yorumlama (fikirler, duygular ve psikolojik haller) aşamasında sanat eserinden nasıl bir ileti aldıklarını belirtmeleri istenmektedir. Yorumlama aşamasının, betimleme ve çözümlenme aşamasından elde edilen verilere dayanması beklenmektedir. Yargılama aşamasında ise öğrencilerin sanat eseri hakkında bir karar vermesi beklenmektedir (Boydaş, 2005: 13).

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, görüşme ve doküman analizi tekniklerinin kullanımıyla toplanmıştır.

Araştırmanın 1. alt amacına yönelik öğrencilerin uygulama sürecinin ilk haftasında oluşturmuş oldukları Sanat Eseri İnceleme Yaprağı (SEİY) (*Resim 1: Hieronymus Bosch – Büyük Saman Arabası*) ve etkinliğin ikinci haftasında oluşturmuş oldukları Karşılaştırmalı Sanat Eseri İnceleme Yaprağı (KSEİY) (*Resim 2: Birinci Resim: Endonezya’da Bali Adası’nda yaşayan adı bilinmeyen bir köylü ressamın eseri, Resim 3: İkinci resim: Türk sanatçılarından Neşet Günal’a ait bir eser- Sorun-Sorum 5*) veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. (Bkz. Ek 1) Yukarıda da belirtildiği gibi dört aşamalı yapılandırılan eser inceleme sürecinde sorular öğrencilerin özel noktaları görebilecekleri biçimde tasarlanmıştır (Bkz. Ek 2). Ayrıca araştırmanın 2. alt amacına yönelik etkinlik sonunda öğrencilerden ve ders sürecini gözlemleyen bağımsız gözlemciden (ders öğretmeni) açık uçlu sorulardan oluşan görüşme (mülakat) formunu doldurmaları istenmiştir. Böylelikle sanat eğitiminde çok kültürlü eğitime dair öğrencilerin ve öğretmenin tutumlarını, duygularını, deneyimlerini ve tepkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Görüşme sorularının hazırlanmasında öğrencilerin tanışık olduğu bir sözcük dağarcığı kullanılmasına dikkat edilmiş ve soruların daha kolay anlaşılabilmesi için alternatif sorularla desteklenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada doküman incelemesi ve görüşme formlarından elde edilen nitel veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir.

Araştırma sürecinde, öğrencilerin eser inceleme yazılarından 72 sayfa, görüşme formlarından ise 13 sayfa veri elde edilmiştir. Araştırmada daha güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla görsel sanatlar eğitimi alanından iki uzmanın önerilerinden yararlanılmıştır. Öncelikle uzmanların ortak görüşü doğrultusunda temalar belirlenmiş, dokümanların belirlenen temalar çerçevesinde her uzmanca ayrı ayrı incelenmesi sağlanmıştır. Her uzman doğrudan önemli gördüğü ifadelerin altını çizerek kod ve temaları belirlemiştir. Daha sonra uzman grubu bir araya gelerek oluşturdukları kod ve temalar üzerine tartışmış ve uzlaşılan görüşler düzenlenerek araştırma bulguları oluşturulmuştur.

Nitel araştırmalarda inandırıcılık verilerin geçerliliği ve güvenilirliği açısından önemlidir. Nitel araştırmalarda “geçerlik” araştırma sonuçlarının doğruluğuyla, “güvenirlik” ise araştırma sonuçlarının tekrar elde edilebilirliği ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çerçevede

araştırmanın geçerliğini sağlayabilmek için; araştırmada bulguların verilmesinde çalışmanın yapıldığı ortamdan bağımsız hareket edilmemiştir. Bulgular önce alıntılarla tanımlanmış daha sonra yorumlanmıştır. Bulguların tutarlılığını sağlamak için temaları oluşturan kavramların kendi aralarında ve her bir temanın birbiriyle tutarlılığı değerlendirilmiş ve anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı alandan iki uzmanın görüşleri alınarak kontrol edilmiştir. Araştırmanın yöntem bölümünde; araştırmanın modeli, çalışma grubu ve özellikleri verilerin toplanmasında kullanılan araçların nasıl geliştirildiği, uygulama süreci ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için; araştırma veri kaynaklarından elde edilen bulgular yorum katılmadan doğrudan alıntılarla özgün bir biçimde sunulmuş, daha sonra araştırmacının yorumlarına yer verilmiştir. Ayrıca değişik veri toplama yöntemlerinden ve kaynaklarından yararlanılarak çeşitlemeye (triangulation) gidilmiştir. Böylelikle belirli bir konu yorumlanırken farklı kaynaklardan yararlanılmıştır.

Bulgular ve Yorum

1) Sanat Eseri Eleştirilerinin Farklı Kültürlerin Öğrenilmesine Etkisi

Araştırmanın birinci alt amacına yönelik olarak; “*görsel nitelikleri betimleme, görsel nitelikleri çözümlenme, görsel nitelikleri yorumlama, sanat eserine ilişkin bilgiye dayalı estetik yargılarda bulunma*” şeklinde dört tema belirlenmiş, bulgular bu temalar çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Görsel Nitelikleri Betimleme

Betimleme basamağı, eserde var olan gerçekliği görebilmeye yöneliktir. Bu basamakta eserde görünenleri ifade etmenin kolay olduğu ve fazladan bir bilgi gerektirmediği şeklinde bir yanlış oluşabilir. Ancak, bu sanıldığı kadar kolay değildir ve ciddi bir görme- algılama sürecini içerir ve diğer basamaklarda yapılacak sağlam bir eleştiri için önemlidir (Bülbül, 2010).

Eser incelemelerinin betimleme basamağında öğrenciler, eserin reel yapısı (ön yapısı) ile ilgili açıklamalarda bulunmuşlar ve eserde var olan gerçekliği ayrıntılı olarak yansıtmaya çabasında olmuşlardır. Eserlerdeki var olan gerçekliği yansıtmaya yönelik olarak sanat eseri inceleme yazılarındaki öğrenci ifadelerinden bazıları şöyle özetlenebilir.

“İlk resimde (Bali Resim Sanatı, BRS) sakin, eğlenceli ortamlarında eğlenen ve çalışan dini görevlerini yerine getiren insanlar görüyorum. Resimde bol bol ağaç var. Çalışan insanlar var. İkinci (Neşet Günel- NG) resimde tarlada çalışmış yorgunluklarını dindirmeye çalışan insanlar var.” (Öğr 2- KSEİ)

“Her iki resimde de günlük yaşamdan bir kesit anlatılmış, köy hayatı, toprak, çalışan insanlar” (Öğr 5- KSEİ)

“Saman arabası var. Çevresinde insanlar toplanmış. Sağda ve solda iki farklı ortam var. Soldaki ortamda gökyüzünde uçan böcekler var. Sağdaki ortamda ise bir kargaşa var. Herkes birbirini öldürmeye çalışıyor. Saman arabası da bazı yaratıklar tarafından sağdaki ortama çekilmeye çalışılıyor” (Öğr 8-SEİ)

“Birinci resimde (BRS) mutlu, eğlenen, günlük işlerini yapan, tapınaklarına gidip dini inançlarını yapan insanlar anlatılmış. İkinci resimde(NG), insanların fakirliği, yokluk anlatılmış, toprak kurak, insanlar bakımsız, kıyafetleri yırtık” (Öğr 1- KSEİ)

“Birinci resim tapınma ve güncel yaşamla ilgili, ikinci resimde Anadolu halkı, tarımla uğraşan yoksul insanlar” (Öğr 3- KSEİ)

Eser inceleme yazılarından elde edilen ifadelerde görüldüğü gibi öğrenciler görsel nitelikleri ayrıntılı biçimde betimlemişlerdir. Bu aşamada öğrencilerden beklenen eser/ eserler hakkında estetik bir yargıya varmadan eserin bütünlüğü içine dalmaları ve estetik yargılarını geciktirip eser hakkında daha duyarlı bir tepki vermeleridir (Boydaş, 2005). Bu aşamanın ayrıntılı *betimlenmesi* öğrencinin yorumlama aşamasında kültürel unsurları daha etkili değerlendirebilmesi açısından önemlidir.

Görsel Nitelikleri Çözümleme

Çözümleme basamağı, estetik yapının bileşenleri arasındaki ilişkilerin çözümlendiği basamaktır. Görsel nitelikleri çözümleme olarak adlandırılan bu süreçte öğrencilerin sanatsal düzenleme öğeleri ile ilkeleri arasındaki tasarım ilişkilerini ele alması beklenmektedir.

Eser incelemelerinin çözümleme basamağına ilişkin yazılarda öğrencilerin, incelenen eserlerde sanatın ilkelerinden hareket, ritim, değişiklik, vurgu, denge, ahenge yönelik bilgiler verdikleri görülmüştür. *Görsel nitelikleri çözümlemeye* yönelik olarak eser inceleme yazılarındaki öğrenci ifadelerinden bir kısmı şöyle özetlenebilir.

“İlk resimde (Bali Resim Sanatı, BRS) sıcak renkler yoğun kullanılmış, soğuk renkler daha az kullanılmış, ikinci resimde ise kahverengiler daha çok, lacivert ve kırmızılar daha az kullanılmış. İlk resimde günlük yaşamın enerjisi renklerle, canlı renklerle anlatılmış, ikinci resimde ise (Neşet Günel- NG), fakirlik ve açlık, zor yaşam koşulları, koyu, pastel, ölü renklerle yapılmış. Mesela kırmızı var ama canlı değil” (Öğr 2- KSEİ)

“Birinci resim, turuncu ve sarıların yani sıcak renklerin hâkim olduğu bir resim, bu yüzden neşeli bir izlenim veriyor. Toplumaya uygun sıcak ve parlak renkler var. Ama her şey küçük küçük anlatılmış, çok şey var resimde, mavi zıt renk. İkinci resimde kahverengi tonları var. Yani konuyu desteklemek için hüzünlü havayı kuvvetlendirmek için renkler mat ve soğuk kullanılmış. Her şey net resimde insan figürlerinde eller, ayaklar özellikle dikkat çekiyor” (Öğr 4- KSEİ)

“İkinci resimde insanların el ve ayaklarının büyüklüğü dikkatimi çekiyor, yorgun bir halk var ve mat renklerle anlatılmış, Birinci resimde özellikle bir yer vurgulanmamış her yer aynı gibi, canlı renklerle yapılmış, turuncu ön planda” (Öğr 3- KSEİ)

“İlk resimde renkler gölgesiz, sıcak ve canlı kullanılmış, neşeli bir hava yaratmak istenmiş ve birbirine benzeyen çok figür var. İkinci resimde daha az figür var, renkler gölge kullanılmış, mat koyu, karamsar tarzda renkler var” (Öğr 1- KSEİ)

Bu evrede sanatın ilkeleri ön planda tutulur. Öğrencinin tasarım dilini konuşup konuşmadığı belirlenmeye çalışılır. Öğrencilerin görsel ayımsama yeterliliklerine yönelik elde edilen yukarıdaki bulgular; seçme, tanımlama, bulma, farkı belirtme, ayırt etme ve bağlantı kurma gibi davranış örüntülerini kullanma biçimlerini gösterme açısından önemlidir. Çünkü eseri yorumlamak eserdeki ön bilgiyi başarılı bir biçimde ayırsamakla mümkündür. Yukarıdaki bulgulara dayanarak öğrencilerin sanatsal ilkelerin, anlamı güçlendirmek için eserde nasıl kullanıldığına dönük açıklayıcı bilgiler verdikleri söylenebilir.

Görsel Nitelikleri Yorumlama

Yorumlama aşaması, öğrenciye sanatçının amacının ne olduğu ve neyi anlatmak istediğini buldurmaya yöneliktir. Bu aşamada öğrencilerden eserin ayırt edici yapısı ile bunu sanatçının nasıl kullandığına dair ilişkileri kurmaları beklenir. Öğrenciler eser hakkında kendi yorumlarını yapacakları için sorular açık uçludur ve doğru yanlış cevabı yoktur (Gökay, 1998). Bu evrede eserin üretildiği

kültürel ve sosyal ortam sanatçının eserine etki eden faktörlerdir ve bu faktörler öğrencilere sorulan sorularla buldurulmaya çalışılır.

Dersin farklı kültürlerle ait sanat eserinin incelenmesi yoluyla işlenmesi çerçevesinde elde edilen bulgular *eserlere dair duygular, eserdeki simgeleri yorumlama, eserdeki iletiyi yorumlama, insanların ve çevrenin temsil biçimlerini yorumlama* ve *sanat eserinin toplumsal etkisi* biçiminde kodlanmıştır. İncelenen sanat eserlerinin oluşturduğu duygular *farklılıklara merak, daha ferah bir dünyada olma* şeklinde belirtilmiştir.

“Birinci resmin (Bali Resim Sanatı, BRS) içinde olmak isterdim. Sıcak bir bölge o sulara eğlenmek isterdim. İnsanlar mutlu, eğlenceli oysa diğerinde korkunç bir yaşam kavgası var. İnsanlar mutsuz o yüzden o resmin içinde olmak istemezdim. Beni karamsarlığa sürüklüyor. Ancak Neşet Günel’in resminin toplumu daha çok etkileyeceğini düşünüyorum. Çünkü kültürümüzde hala böyle yaşayan insanlar var. Hatta bu resme bakarken içinde bulunduğum durumun ne kadar rahat olduğunu düşünüyorum” (Öğr 2- KSEİ)

“İlk resmin içinde olmak isterdim. Oradaki coşkuya ortak olmak isterdim” (Öğr 5- KSEİ)

“Birinci resim tarımla uğraşan, çocuklarıyla ilgilenen daha mutlu bir dünyayı anlatıyor, orada olmak isterdim. Yüzmek, dans etmek isterdim, meyve bitki kokularını duymak isterdim” (Öğr 1- KSEİ)

“Birinci resimdeki gibi görüntüleri biz görmediğimiz için farklı geliyor bize. Daha ilgi çekici. Aslında her ikisinde de aynı şey anlatılıyor: Toprak insanı. Birinci resim bende yabancılık hissi uyandırıyor, çünkü hiç görmediğim yerler, farklı bir yaşam. Fakat diğer resim, beni duygusal anlamda etkiliyor” (Öğr 3- KSEİ)

“İlk resim farklı bir kültürü daha önce bilmediğim, görmediğim şeyleri yansıttığı için daha ilgi çekici geldi. Detaylar, canlı ve parlak renkler, çiçek ve bitkilerin yoğunluğu, insanların eğlenceleri, yaşam biçimleri”(Öğr 9- KSEİ)

Ulaşılan bulgularda öğrenciler Endonezya Bali Adası Köylü Ressamların resimlerini daha ilgi çekici bulmuşlar ve resimdeki kültürel yaşam biçimlerindeki farklılıklara meraklarını dile getirmişlerdir.

İlgili alan yazında toplumsal/kültürel bağlamda çok kültürlü çalışmalar antropolojik bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Özellikle küçük kültür gruplarının sanat ürünlerinin değerlendirilmesi önerilmektedir. Kültürel anlamda küreselleşmenin küçük grupların kültürel kimliğini yok edeceği ileri sürmektedir (Mcfee, 1995; Akt: Kırışoğlu, 2009). Nitekim bu çalışmada küçük bir kültür grubuna ait Bali Köylü Ressamların resimleri eleştirel çalışmalarda kullanılmış ve öğrencilerin daha fazla ilgisini çekmiştir. Öğrenciler eserleri, o kültürün insanların kendilerini anlattıkları bir değer olarak nitelendirmiştir. Hatta öğrenciler sanat eserlerindeki anlamları keşfetmeye yönelik bir çaba içerisine girmişler ve eserde kullanılan *simgeleri anlamlandırılmaya* yönelik varsayımlarda bulunmuşlardır.

“Tapınaklar, yani mimari unsurlar dini inançları simgeliyor bence, insanların toprakla gösterilmesi geçimlerini toprak yoluyla kazandıklarını gösteriyor. Giyim biçimleri fakirliği ya da varlığı simgeliyor bence” (Öğr 2- KSEİ)

“İlk tuvalde elma, Âdem ve Havva’nın aldatılışını simgeliyor olabilir. Saman ise o dönemde tarımla uğraşan halkın temel geçim kaynağı olduğu için dünyevi zevkleri simgeliyor olabilir. Yine ilk tuvalde böcekler kötülüğü simgeliyor olabilir” (Öğr 8-SEİ)

Bulgular çerçevesinde yorumlama aşamasının öğrencileri sanat eserlerinde olan gizli anlamları keşfetmeye yönlendirdiği söylenebilir.

Öğrencilerden inceledikleri sanat eserlerindeki kültürel unsurları yapıldığı zaman, *insanların ve çevrenin temsil biçimlerini yorumlamaları* istenmiştir. Ulaşılan bulgular incelendiğinde öğrenciler coğrafi

yapının ya da iklimin insanların kültürel yaşam biçimleri üzerindeki etkisini sanat eseri üzerinden ifade etmişlerdir.

“İlk resimde(Bali Resim Sanatı, BRS) insanlar tarımla uğraşiyor, toprak verimli, ürün bol, tapınaklara yiyecek taşıyorlar, sanırım şükranlarını sunmak için. İkinci resimde de (Neşet Günal- NG), toprak var ama mutlu değiller, fakirler. (2) Balili ressam, zaman, yer, fikir, inanç olarak kültürlerini, tapınaklarını, yaşam biçimlerini resimlerinde anlatmışlar. Neşet Günal’ın resminde ise göçebe halk kültürü gibi bir durum var” (Öğr 2- KSEİ)

“15. yy. resmi. Rönesans dönemindeki dini etkiler resimde yer almaktadır. Hıristiyanlığın insanlar üzerindeki etkileri, sosyal statü farklılıklarının insanlardaki değişik halleri. Fakat bugünde o gün yaşanan olumsuzluklar devam etmekte, hırs, mücadele, zaman ya da kültür fark etmiyor”(Öğr 9-SEİ)

“İlk resimde ana fikir, hayatın canlılığı ve insanların günlük sayılan görevlerini yaparken bile coşkusu, ikinci resimde kırsaldaki emek, yaşam mücadelesi ve bunun yüzlerde oluşturduğu gölgeler. Her iki resimde de gösterilen yerel insanlar. İki farklı kültürün yaşam biçimini gözlemliyoruz” (Öğr 5- KSEİ)

“Her iki resimde de insanların kıyafetleri, dinleri, yaşam biçimleri ile ilgili bilgi veriliyor. O toplumun yaşam biçimi gösteriliyor. O toplumda tarımla uğraşan insanların yaşam biçimlerini görebiliyoruz. İlk resimde canlı, bol bitkili, sulak bir doğal ortamda neşeli günlük yaşantısından zevk alan, tapınaklarda ibadet eden boş zamanlarında eğlenen insanlar tasvir edilmiştir. İkinci resimde ise kurak bir tarım ortamında fakir, üzgün, umutsuz insanlar anlatılmıştır” (Öğr 1- KSEİ)

“Her ikisinde de toprakla uğraşan insanlar var. Bali’deki toprak verimli, sulu, sıcak bir iklim, dolayısıyla insanların giyim tarzları ve yaşam biçimleri farklı dinleri farklı olduğu için mimari özellikleri de farklı, renkler canlı. Diğerinde toprak bereketsiz, buda insanlara yansımış, kıyafetleri bakımsız, aç gözüküyorlar. Bu resim beni etkiliyor, üzüyor. Birinci resim ise ferahlatıyor. Her iki resimdeki halkta tarımla uğraşiyor. Ama ilk resimde insanlar daha mutlu. Dinsel farklılıklar var, bu giyim tarzından ortaya çıkıyor, binalardan, her iki resimde de insanlar toprakla uğraşiyor ama ilk resimdekilerin toprağı verimli, sulu bu nedenle daha kaygısızlar” (Öğr 3- KSEİ)

“İlk resimde günlük işleriyle uğraşiyorlar, yüzüyorlar, yerel kıyafetleri ile dolaşıyorlar, dini inanışlarına göre çevrede buda ve tapınaklar yer almakta, etraf ağaç ve çiçeklerle bezeli, çevre capcanlı. İkinci resimde, çalışıp yorulmuş insanların oturduğu bitkin ifade etkileyici. Toprak dokusu sanki kıyafetlerini de etkilemiş, kıyafetleri toprak insanı olduğunu belgeliyor ve resmen yeryüzü şekilleriyle bütünleşmiş gibiler” (Öğr 9- KSEİ)

Öğrenciler eserler arasındaki farklılıkları; ülkelerin *dinsel, coğrafik, kültürel ve toplumsal yapısı ile ilişkilendirmişlerdir*.

Yorumlama aşaması öğrenciye *sanatçının amacının ne olduğu ve neyi iletmek istediğini* buldurmaya içerir. Ayrıca öğrencilerin eserin ayırt edici yapısıyla bunu nasıl kullandığı arasındaki ilişkileri kurmaları amaçlanır (Gökay, 1998).

“Bosch’un resminde, yani geçen hafta incelediğimiz resimde maddi varlıkların insanları esir aldığını görüyoruz. Hatta insanlar o şeyler için birbirlerini parçalıyorlar. Fakat Bali resminde insanlar çalışıyor, eğleniyor ama dünyanın zevkini de çıkarıyorlar. Neşet Günal’ın resmi bizim, yani bizim kültürümüz. Yokluk var, fakirlik var, ama Bosch’un resminde olduğu gibi yolsuzluk oburluk aç gözlülük yok” (Öğr 2- KSEİ)

“Herkesin farklı görüşü olduğu için sanatçılar kendi eserlerinde bakış açılarını ortaya koyuyorlar. Bizde bu eserler sayesinde aynı konuya farklı yaklaşan sanatçıların bakış açılarını görebiliyoruz” (1- KSEİ)

“Sanatçı eserde çeşitli türde insanları göstermiş. Din adamları, rahibeler, çiftçiler, asiller ve bu insanların resimdeki konumlarıyla o zaman içindeki sınıfsal ayrımları göstermiş” (Öğr 10).

“Resimlerden aldığım mesaj, çalış ama mutlu ol. Dünyanın zevklerinin farkına var”(Öğr 2- KSEİ)

“Bence resimlerin mesajı yaşam mücadelesi, nerede olursan ol, nerede yaşarsan yaşa çalışmak zorundasın, yaşam mücadelesine girmek zorundasın” (Öğr 5- KSEİ)

“Tema evrensel. Yani her zaman her toplumda meydana gelebilecek bir olaydan bahsetmektedir” (Öğr. 10- SEİ)

“Evrensel bir duygu olan aç gözlülük günümüzde de bunun farklı biçimde olduğunu görüyoruz” (Öğr 1-SEİ)

“Toprakla uğraşan insanların yaşam kavgası insanların yüzlerine vurmuş, vücutlarını deforme etmiş. Bazı insanların hayatta kalmak için ne kadar zor bir hayatının olduğunu mesajı var bence bu resimde” (Öğr 9- KSEİ)

“İlk resimde sanatçı hayatın eğlenceli yanlarını anlatmış, Neşet Günal ise yaşamın ağır ve zor yanlarını resimlemeyi tercih etmiş” (Öğr 12- KSEİ)

Öğrenciler üç farklı kültürden inceledikleri sanat eserlerinin iletisini tüm insanlar için temel evrensel kodlarla ilişkilendirmişlerdir. Yaşam savaşı, emek, oburluk, açgözlülük, sınıfsal ayrımlar gibi insanın var olduğu tüm kültür gruplarında kendini gösterebilecek olgularla açıklamışlardır. Bu olgular da, geçmiş ve bugün ile ilişkilendirilmiştir. Bu aşamada öğrenciler *sanat eserinin toplumsal etkisi* konusunda çıkarımlarda da bulunmuşlardır.

“Sanat eserleri toplumların geçmişteki yaşam biçimlerini gösterir, onları anlatır. Bizde onlara bakınca geçmiş öğrenebiliyoruz. Onun için bizler ve bugün için bu eserler değerlidir. Bir belge niteliğindedir” (Öğr 1- KSEİ)

“Bu eser insanların farkındalıklarını artırıp “Ben ne yapıyorum böyle” demeleri sağlayabilir. İç seslerine kulak verip doğru yolu bulmalarını sağlayabilir. Davranışlarını hemen değiştirmeseler de yaptıkları hataları düşünmelerine etki edebilir” (Öğr 12-SEİ).

“Her iki resimde de sanatçılar yetiştikleri kültürü, orada olan insanları anlatıyor” (Öğr 10-KSEİ).

Yukarıdaki bulgular incelendiğinde sanatın toplumsal etkisine yönelik tutumlar sergilendiği görülmüştür. Örneğin; bir numaralı öğrenci sanat eserinin insanı ve geçmişi anlatan bir belge işlevi gördüğünü yani öğretici yanına dikkat çekerken, on iki no’lu öğrenci sanat eserleri yoluyla insanın duyarlılığının geliştirilebileceğini ifade etmiştir. On numaralı öğrenci ise, sanatçının toplumun bir üyesi olarak kendi toplumunu, kendi kültürünü yansıtmaya işlevine yoğunlaşmıştır. Ulaşılan bulgular bağlamında sanat eleştirisinin sanatın kültür ve toplum içindeki rolünün daha iyi anlaşılmasına yönelik tutumlar sergilemeye yönelttiği söylenebilir.

Bilgiye Dayalı Estetik Yargılarda Bulunma

Yargı basamağı sanat eserinin estetik değeri hakkında karar verme işlemidir (Kırıçoğlu ve Stokrocki, 1997). Burada öğrenciden incelenen sanat eserinden hoşlanma veya hoşlanmamanın ötesinde elde ettikleri bilgiler çerçevesinde eserin değeri/önemi hakkında karar vermesi beklenir.

Eserlere ilişkin bilgiye ya da kanıtlara dayalı yargılarda bulunmaya ilişkin eser inceleme yazılarındaki öğrenci ifadelerinden örnekler aşağıda verilmiştir.

“Her iki eserde beni bilgilendirdi. Diğer kültürle bizim kültürümüzün ne kadar farklı olduğunu gördüm. Ama duygusal anlamda Neşet Günel’in resmi beni daha çok etkiledi. İlk resim eğlenceli, canlı, ikinci resim kasvetli ama duygulara hislere daha çok sesleniyor” (Öğr 2- KSEİ)

“İlk resmi (Bali Resim Sanatı, BRS) daha etkili buldum çünkü bana bilmediğim görmediğim yerleri yaşamları anlatıyor, İkinci resimde bizden bir şeyler anlatıyor, bildiğim şeyler” (Öğr 1- KSEİ)

“İkinci resim insanları daha çok etkiler beni de etkiler. Çünkü Anadolu halkının fakir, bakımsız ve üzgün oluşu insanlarda bu durumu düzeltme isteği yaratabilir” (Öğr 3- KSEİ)

“İlk resim bana yabancı. Çünkü daha önce görmediğim şeyleri bana gösteriyor, farklı yaşam stilleri. Her iki resimde çok beğendim. İkisi arasında ayrım yapamıyorum, Her ikisini de farklı kategorilerde değerlendiriyorum” (Öğr 4- KSEİ)

“Bosch’un resmini çok beğendim. Eserdeki konu evrensel. Her toplumda görülebilecek insanları anlattığından yerinde bir mesaj vermiş. Günümüzde de çoğu insan böyle ve Bosch’ta temayı resmin bütününde çok başarılı bir şekilde işlemiş” (Öğr 7-SEİ)

Öğrenciler incelenen eserleri daha çok gerçeği yansıtmaya ve duygusal içeriğiyle bağlantılı olarak anlatımcı sanat kuramı içersinde değerlendirmişlerdir. Bulgular incelendiğinde öğrencilerin yargılarını kanıtlarla desteklemeye çalıştıkları ve eserden doğru anlamlar çıkardıkları söylenebilir.

2) Sanat Eseri Eleştirisi Yoluyla Farklı Kültürlerin Öğrenilmesinin Öğrenciler Üzerindeki Etkisi

Araştırmanın ikinci alt amacına yönelik olarak; “*deneyimleri zenginleştirmeye etkisi, kültürel farklılıkları anlamaya etkisi, kendi kültürel değerlerini sorgulamaya etkisi ve farklı kültürel değerlere hoşgörü*” şeklinde dört tema belirlenmiş, bulgular bu temalar çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Öğrenci görüşme formlarından ve bağımsız gözlemci görüşme formundan elde edilen bulgular, farklı kültürlerden sanat eserlerinin incelenmesinin öğrencilerin deneyimlerini zenginleştirdiğini göstermiştir.

Öğrencilerin görüşme formunda çok kültürlü eğitim çerçevesinde ele alınan sanat eseri incelemelerinin öğrenciyi etkin kılacak ve *deneyimlerini zenginleştirecek* yaşantılara neden olduğu söylenebilir.

“Farklı toplumları ve kültürleri yakından ve daha detaylı bir şekilde başka bakış açılarıyla anlamamı sağladı... Farklı kültürlere yönelik tutumlarımı etkiledi ve o kültürü daha doğru değerlendirebilme adına yeni düşünceler kattı bana” (Öğr 1-ÖGF)

“Kendimi bilgilenmiş hissettim. Sanat tarihi içinde resimlerin nasıl yapıldığını hangi duygularla yapıldıklarını öğrendim. Bir sanat eserine nasıl bakılacağını öğrendim. Bir sanat eserinin bir kitap gibi, bir kompozisyon gibi belge olarak yaşamı, insanları, gelenekleri nasıl anlatabileceğini öğrendim (Öğr 2-ÖGF)

“Yeni şeyler öğrendiğim için ve ufku genişlettiğim için mutluyum. Farklı kültürleri tanıma, insanları anlama bakımından yararlı olduğunu düşünüyorum” (Öğr 3-ÖGF)

“Kültürel yapıyı anlamak için sanatçının kim olduğunu, resmini, hangi dönemde yaptığını bilmek gerekiyor. Bunları öğrendikten sonra resmin materyallerini ve nasıl boyandığını incelemek ve resmin anlattıklarını, motif ve figürlerini, incelemek gerekiyor. Bunlar da resmi anlamakta yardımcı oluyor. Resimdeki insanların ne hissettiğini anlamakta etkili oluyor. Buda bana kendimi çok iyi hissettirdi. Bana bilgi ve deneyim kazandırdı” (Öğr 4-ÖGF)

“Farklı kültürlere sanatsal bir bakış açısıyla baktığım için kültürel anlamda zenginleştiğimi düşünüyorum” (Öğr 5-ÖGF)

“Birinci resmin (Bali Resim Sanatı, BRS) içinde olmak isterdim. Fakat, oraları görmek, insanlarını tanımak tapınaklarını gezmek için. Sanki kaygısız bir yaşam var, anı yaşayan insanlar var. Ama ben kendimi geliştirebileceğim bir hayat isterdim böyle kaygısız bir yaşam değil Bu resimde ağaçlar, yaşamı, yaşamın zenginliğini yaşamın ve insanların canlılığını simgeliyor gibi. Ayrıca su da verim bereket olarak kullanılmış gibi. Tapınaklardaki heykeller, insanların kılık kıyafetleri, kültürel yapıyı gösteriyor. Bir dönem kültürünü yansıttığı için bilimsel olarak da önem taşımakta” (Öğr 4-ÖGF)

“Bu eserler hakkında bilgi edinilip yorumlamak beni mutlu etti, bilmediğim bir kültürün resme yansıttıkları Bali yaşamı ve ressamları hakkında beni düşündürmeye ve yorumlamaya sevk etti” (Öğr 9- KSEİ)

Bir grubun ya da kültürün sanatını incelemek o kültürün tanınmasına ve yine o kültürün kendi dünyasını nasıl kurduğunu anlamaya yardımcı olur (Kırıçoğlu, 2009). Öğrenciler yapılan etkinliği farklı kültürleri daha doğru değerlendirebilme adına yararlı bulmuşlardır. Öğrenciler elde ettikleri deneyimleri, *bilgilenme, ufku genişletme, farklı bakış açılarına yönelme, kültürel anlamda zenginleşme ve sanatsal bakışı geliştirme* olarak ifade etmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerini bağımsız gözlemciden elde edilen şu kayıt da desteklemektedir.

“Sanatçıların çalışmalarını incelerken, resimlerin anlattıkları, onları çok etkiledi. Çalışmaların sadece bir sanat yapıtı olmadığını, aynı zamanda içinde bulunduğu zamanın yaşam biçimini, kültürünü, kavgalarını, eğlencelerini de tarihsel bir belge gibi anlattığını gördüler. Kültürlerin birbiri ile bağlarını her üç resmi de inceleyince kurabildiler (hepsinde de tarım kültürünün olması). Resim sanatının normal yaşam içindeki duyguları, çalkantıları anlatmada etkisini gördüler... Öğrenciler kültürel farklılıkların hayatı zenginleştirdiklerini gördüler, hatta farklı kültürlerle ait eserler daha fazla ilgilerini çekti... Öğrenciler zaman zaman dersi bu tür faaliyetlerle işlemenin

kendileri için daha verimli olduğunu söylediler. Aynı zamanda sanat tarihi konusunda da bilgilendikleri için ve farklı kültürlerden değişik sanatçıları tanıdıkları için mutlu oldular” (B.Gözlemci GF).

Bağımsız gözlemci yapılan etkinliği hem kültürel açıdan değerlendirmiş hem de sanatın ve sanat eserlerinin iç yüzünü öğrencinin anlaması açısından etkili bulmuştur. Bağımsız gözlemci ve öğrenci görüşme formundan elde edilen kayıtlar öğrencilerin kültürel farklılıkları anlama yönünde davranışlarını açığa çıkarmıştır. Çok kültürlülük okullarda sanat eleştirisi yapılırken çeşitli dünya görüşlerine ve bakış açılarına yer verilmesini önerir (Kırıçoğlu, 2009). Öğretim programlarında seçenek olarak sunulan sanat biçimlerinin sanat tarihinin seçkin eserleriyle sınırlı olmasını reddeder (Coingdon, 1989). Farklı kültür gruplarının bakış açıları ile sanat eserlerini incelemelerini önerir (Kırıçoğlu, 2009). Bu çalışmada üç farklı zamandan üç farklı toplumdan sanat eseri örnekleri incelenmiştir. Fakat öğrencilerin dikkatini küçük bir kültür grubu tarafından yapılan Bali resimleri daha çok çekmiştir.

“Her üç resimde de tarım kültürü hâkimdi. Fakat her birinde yaşam şekli farklıydı. Bosch’un resminde zenginler ve üreten fakir kesim, dini inançlar daha etkindi, Neşet Günel’in resminde tarımla uğraşan ama fakir kesim vardı. Bali köylü resamlara ait resimlerde hem tarım kültürü, hem de dini yaşamın barışçılığı hâkimdi. Daha eğlenceli, daha naif bir anlatım vardı. Tüm bunlar öğrencilerle sınıf ortamında soru cevap yöntemiyle tartışıldı, öğrenciler toplumda bazı yapıların insanları için ortak olduğunu fakat kültürel farklılıklar nedeniyle farklı yapılandığını gördüler. Bu da farklılıkları analiz etmek adına iyi bir deneyim oldu. Ama en çok farklı ve eğlenceli olduğu için Bali resimlerini iç açıcı buldular... Dünya değişiyor, insanlar artık sürekli farklı kültürler, dini inançlar ile iç içe ve birbirinden etkilenip kendi yaşam tarzlarına uyarlayabiliyorlar. Bütün kültürler farklı yapılara sahip ama aynı paydada birleşebiliyorlar. Tarım, para, dini inançlar, öğrenciler bu farklılıkları analiz edebildi, anlayabildi, resimler farklı zamanlarda farklı toplumlarda yapılmış olsa da günümüzde de aynı endişelerin, kavgaların olduğunu gördüler” (B.Gözlemci GF)

Çok kültürlülük kavramı kendi içersinde iki boyutlu bir yapı oluşturmaktadır. Bu boyutlardan biri farklılıkları tanımlayıcı, diğeri de o farklılıklara değer verici bir yapı sergilemektedir (Özhan, 2006). Bu çalışmada öğrenciler sanat eseri yoluyla *kültürel farklılıkları değerlendirmişler* ve farklılıklara değer verici tarzda tutumlarını şöyle ifade etmişlerdir.

“Resimlerde dinsel farklılıklar var, insanların giyim kuşamları farklı, hayatlarını kazanma türleri farklı, günlük yaşantıları farklı, bir resimde hayattan zevk alan insanlar varken, diğerinde üzgün, kırgın, mutsuz insanlar var Kendimi farklı kültürlerin yaşam biçimlerini detaylı görebildiğim için aydınlanmış hissettim. O toplumda var olan insanların yaşadıklarını, acılarını, korkularını, endişelerini hissettim. Buda benim için ayrı bir deneyimdi” (Öğr. 1-ÖGF)

“İlk (Bali Köylü Resimleri) resimde insanlar çalışıyor, ama eğleniyorlar da, dünya zevklerinin de farkındalar, dini inançları da bu yönde. B resminde (Neşet Günel) ise insanlar topraktan ancak karınlarını doyurabilecek kadar geçinebiliyorlar, ama mutsuz ve bakımsız gözüküyorlar. Sanırım toprak ve onun verimli olması insanın karakterini, mutluluğunu yaşam tarzını etkiliyor.... Dünyanın farklı yerlerinde insanlar, farklı din, ırk, kültür vb. yaşamlar sürüyor. Ama hepside hayatta kalabilmek için çalışıyor. İnsan her yerde insan, Hiçbir şey değişmiyor aslında” (Öğr 2-ÖGF)

“Farklı kültürlerle yönelik aslında olumsuz tutumlara sahip değilim, bu nedenle hoşgörü anlamında değişen bir şey olmadı” (Öğr 3-ÖGF)

“İnsanların yaşam tarzları, dinsel törenleri, kılığı, kıyafeti, mimarisi, yaşadığı ortam, hatta resimdeki insan figürlerinin duruşları bile farklılık gösteriyor. Bana yaşam felsefeleri, biçimleri hakkında pek çok şey anlatıyor” (Öğr 4-ÖGF)

“Kültürel unsurları anlamamda beni olumlu etkiledi... Zaten farklı kültürlerle karşı iyi bir tutumum vardı. Tabi yapılan bu etkinliğinde faydası oldu” (Öğr 5-ÖGF)

“İlk resimdeki kültür bize yabancı bir kültür, hem dini inanış, hem de yaşam tarzı olarak. İkinci resim insanımızın yaşadığı gerçekliği yansıtmakta” (Öğr 9- KSEİ)

Çok kültürlü eğitimde öğrencilerin kültürel farklılıklara yönelik tutumları eğitim programları tarafından olumlu bir şekilde etkilenmektedir (Cırık, 2008). Farklı kültürlerle açık, *farklı kültürel değerlere hoşgörülü* bireylerin yetiştirilmesi eğitsel açıdan önemlidir. Yakışır (2009) çok kültürlülük bağlamında hoşgörüyü şöyle açıklamaktadır. “Hoş görmek, her şeyi uygun görmek demek değildir, benim kendi özelliğim olarak korumak istediğim her şeyin başkalarının da kendi özellikleri olarak koruma hakkı olduğunu belirtmektir” Bu noktada, öğrenci görüşme formlarından elde edilen yukarıdaki bulgular *kültürel duyarlılığı destekleme, hoş görü, farklı kültürlerin yapılarını görme ve değerlendirme* açısından önemlidir.

Kırıoğlu ve Stokrocki’e (1997) göre karşıt kültürel diyalog hassas bir süreçtir. Burada öteki kültürleri anlamaya çalışırken alçak gönüllü bir şekilde kendi kültürünün de sorgulanması önem taşır. Nitekim bu çalışmada sanat eserlerindeki kültürel yapıyı çözümlenmeye yönelik etkinlikler öğrencileri *kendi kültürel değerlerini sorgulama* yönünde tutumlara yöneltmiştir. Öğrenci görüşme formlarında;

“Farklı kültürlerle yönelik aslında olumsuz tutumlara sahip değilim, bu nedenle hoşgörü anlamında değişen bir şey olmadı. Ama farklı kültürleri görünce kendi kültüründeki olayları ister istemez değerlendiriyor, kendi kültürüyle karşılaştırmaya gidiyor, ya bizde de böyle diyoruz vs.” (Öğr 3-ÖGF)

“Resimlerin tarzı bile kültürel yapıdan bir şeyler anlatıyor, üçünde de tarz çok farklıydı. Resmin içeriğini inceleyince de kendi kültürünüle karşılaştırma yapıyor. Bu da gerçekten çok enteresan” (Öğr 4-ÖGF)

“Farklı kültürlerin yaşamlarını daha dikkatli analiz etmem gerektiğinin farkına vardım. Aslında kendi kültürümü de bu denli incelememiştim. Resimleri yorumlarken, resmin içine girip orda yaşamışçasına düşünüp sorgulamak gerektiğini hissettim” (Öğr 9- KSEİ)

“Her kültürün bizimde dâhil, kendine ait güzelliklerinin olduğunu düşünüyorum” (Öğr 11- KSEİ)

“İnsanları tanımak, onları anlamak için kültürlerini daha yakından incelemem gerektiğini anladım” (Öğr 12- KSEİ)

biçiminde ifadeler bulunmaktadır. Özhan’ a (2006) göre insanın farklı bir kültürü incelemesi kendi kültürüne dışarıdan bakmasını sağlayabilir. Kendi kültürünün güçlü ve zayıf yanlarını incelemesini, sorgulamasını, yeni bakış açıları kazanmalarını sağlayabilir. Nitekim Risatti’de (1989) sanat eleştirisinin toplumda rol alacak olan bireyi toplumun değer yargılarına ve amaçlarına dikkatle bakmaya ve sorgulamaya yönelttiğini belirtmektedir. Öğrenci görüşme formundan elde edilen bulguları bağımsız gözlemcinin görüşme formundaki;

“Öğrenciler kendi kültürel yapılarını da sorguladılar. Neşet Günal’ın resmindeki vurgulanmak istenen fakirlik ve çalışkanlık ile kendi yaşamlarını karşılaştırdılar. Bali resimleri dışında diğer iki resmin içinde yaşamak istemediler. Bali resimleri renk, konu, içerik olarak onlara sıcak ve farklı geldi” (B.Gözlemci GF)

şeklindeki ifadesi desteklemektedir. Öğrenme ortamında öğrencilerin farklı kültürleri sanat eserleri yoluyla tanınmasının yanında kendi kültürünü de anlamaya çalışması kendi kültürüne yabancılaşmaması adına önemlidir. Kendi kültürünü bilen birey karşılaştığı diğer kültürleri değerlendirirken zorlanmaz. Birey kültürler arasındaki benzer ve ortak noktalar aracılığıyla egemen kültüre ait öğeleri daha kolay algılayıp değerlendirebilir (Cırık, 2008). Kendi kültürel değerlerini

yeterince tanımayan birey yeni bir kültürlenme sürecinin etkisinde kalarak kendi kültürüyle ilgili yeni değer yargıları geliştirmeye başlayabilir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada öncelikle kültürlerarası ve çok kültürlü eğitimin temel yapısı açıklanmış ve bunun eğitim ortamında sanat eleştirisi uygulamalarında nasıl yansıtılabileceği ve etkileri görülmek istenmiştir. Farklı kültürlere ait sanat eserlerinin incelenmesi ile o kültürün göstergelerini okuma, anlama ve anlamlandırma yoluyla sanat eğitiminin kültürlerarası boyutunu ortaya koymak hedeflenmiştir. Nitel araştırma geleneği ile yürütülen bu araştırmada bir genelleme kaygısına gidilmemiş kültürel farklılıklara hoşgörü kazandırmada sanat eleştirisi uygulamalarının nasıl kullanılabileceğine yönelik bir bakış sunmak istenmiştir.

Ülkemiz literatürü için çok yeni bir söylem olan çok kültürlülük kavramı, 1960'lı yıllarda ABD'de toplumsal çeşitliliğin aratmasına bağlı olarak gündeme gelmiştir. 1990'larda bilimsel çalışmalara konu olmaya başlayan bu kavram giderek tüm dünyada eğitim programları içersine yansıtılması esas olan söylemlere dönüşmüştür. Özellikle bilim ve teknolojiadaki ilerlemelerin ülkeler arasındaki sınırları neredeyse ortadan kaldırması farklı kültürlerin bir araya gelmesine ve kültürlerarası diyalogun gelişmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Sanat eğitimi programlarında bu etkileşim değerlendirilmiş ve görsel imgelerin etkin gücünün kültürlerarası farklılıkları daha doğru değerlendirmek için kullanılması gerekliliği düşünölmeye başlanmıştır.

Alan yazında çok kültürlülük kavramı farklı bakış açılarına göre şekillenmektedir. Kimi araştırmalar çok kültürlülüğün ırk, etnik köken, sınıf, cinsel yönelimler, din vb. ölçütleri içerdiğini ifade ederken, kimi araştırmacılar ise çok kültürlülüğü ırk (Afrikalı Amerikalılar, Hindistanlı Amerikalılar gibi) bağlamında ele almaktadır (Sue ve diğerleri 1992, Akt; Başbay ve Bektaş, 2009). Bu yaklaşımlarda toplumsal yapı içinde farklı grupların kültürel kimliklerinin korunması, yaşatılması çok kültürlülüğün temel felsefesi olarak kabul edilmektedir. Kimi araştırmalar ise çok kültürlülüğe çağdaş toplumlarda yetiştirilen bireylerin kitle iletişim araçlarıyla farklı kültürel gruplarla daha fazla etkileşim içersinde olmalarına bağlı olarak etkileşimlerinde olumlu tutumlar geliştirmelerinin bir gerekliliği olarak değerlendirilmektedir (Cırık, 2008; Kırışoğlu, 2009). Öte yandan alan yazında bazı araştırmalarda çok kültürlülüğün birleştirici değil, tam tersine ayrıştırıcı etkisi vurgulanmaktadır. Çok kültürlülüğün ulusları birleştirmek yerine kategorize ettiği ifade edilmektedir (Başbay ve Bektaş 2009, Yalçın 2002). Fakat bu çalışmada çok kültürlülüğün farklı kültürleri anlamayı ve bütünleştirmeyi sağlamada önemli bir unsur olduğu, farklılıkların kültürel zenginlik yaratacağı fikrinden hareket edilmiştir. Özellikle de farklı kültürlerle herhangi bir yolla diyaloga girmenin kültürel ve sanatsal duyarlılığı besleyeceği varsayımı temel alınmıştır.

Bilindiği gibi geçmişte ve günümüzde çok çeşitli kültürlerin çok çeşitli sanat eserleri olmuştur. Bir grubun ya da kültürün sanatını incelemek o kültürün tanınmasında ve de o kültürün kendi dünyasını nasıl kurduğunu anlamak açısından önemlidir (Kırıçoğlu, 2009). Bu araştırmada da 15. yüzyıl Rönesans dönemine ait bir eser (Hieronymus Bosch- Büyük Saman Arabası), Endonezya'da küçük bir kültür grubu tarafından oluşturulan bir eser (sanatçısı bilinmiyor) ve 1980 yılında yapılmış Türk sanatçılarından Neşet Günal'a ait bir eser (Sorun-Sorum 5) incelenmiştir. Araştırmada öğrenciler eserler üzerinden insanların kültürel yaşam biçimlerini irdelemişler ve coğrafi faktörlerin, iklimin, dinin toplumsal ve kültürel yapıyı farklılaştırmada etkisini ortaya koymuşlardır.

Öğrenciler farklı kültürlerle ait incelenen üç eser yoluyla çeşitli dünya görüşlerini ve bakış açılarını değerlendirmişler ve bütün insanlık için genellenebilecek ortak kodlara; yaşam kavgası, oburluk, açlık vs. ulaşmışlardır. Öğrenciler farklı kültürlerin sanatını incelemeyi deneyimlerini zenginleştirebilecekleri bir yol olarak değerlendirmişlerdir. Bu yolla kendi kültürel değerlerini de anlama ve anlamlandırma yönünden sorgulamışlardır. Sahip olunan yerel ve evrensel kültürün farklı etkiler sonucunda oluştuğu, farklı düşünce biçimleri barındırdığı ve farklı yorumlara açık olduğunu kavramışlardır. Bu bağlamda öğrencilere, sanat eserleri yoluyla farklı kültürlerle dair deneyimler yaşatılması konunun içselleştirilmesi açısından etkili olmuştur.

Bu sonuçlar bağlamında şunlar önerilebilir.

-Okullarda sanat eğitimi programlarının farklı öğrenme alanlarına yönelik (görsel sanatlarda biçimlendirme, görsel sanatlar kültürü ve müze bilinci) uygulamalarında kültürlerarası etkileşime dair çalışmalara yer verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

-Yapılması planlanan çalışmalarda geçmişte yaşamış kültürlerle yer verilmesi kültürel mirasa sahip çıkma bilinci kazandırma açısından önemli görülmektedir.

-Sanat eğitimi ders süreçlerinde öğrencilerin farklı kültürlerle ait sanat eserlerini araştırmaları konusunda özendirilmesi, bunun için süreçte öğrencilere gerekli zaman ayrılması gerekli görülmektedir.

-Öğrencilerin çeşitli kültürlerle yönelik farkındalıklarını artırmak amacıyla sanat eleştirilerinde Batı sanatı eserlerinin yanı sıra, küçük kültür gruplarının eserlerinden örneklerin kullanılmasının etkili olacağı düşünülmektedir.

-Öğrencilerde çok kültürlü farkındalık, bilgi ve becerilerin geliştirilmesinde farklı araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmaların artırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma bulgularının genellenebilirliğini artırmak amacıyla benzer bir araştırma farklı eğitim ortamlarında farklı katılımcılarla ve farklı araştırmacılarla genişletilebilir.

Kaynaklar

- Balay, R. (2004). “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37/2, (61-82)
- Barnard, M. (1998). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*, (Çeviri: Gülüz Korkmaz) Ankara: Ütopya Yayınevi
- Başbay, A. ve Bektaş, Y. (2009). “Çok kültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlikleri”, *Eğitim ve Bilim*, 34/152
- Benedict, R. (1998). *Kültür Öriintüleri*, Ankara: Öteki Yayınları
- Berger, J. (1986). *Görme Biçimleri*, (6. Baskı- Çeviri: Yurdanur Salman) İstanbul: Metis Yayınları
- Bülbül, H. (2010). “Görsel Kültür Çalışmalarının Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Sanat Eserleri İnceleme Dersine Etkisi” e-Journal of New World Sciences Academy (NWSA), 2011, Cilt: 6, Sayı: 1, (1057-1071)
- Boydış, N. (2005). *Sanat Eleştirisine Giriş*, Ankara: Gündüz-Eğitim Yayıncılık.
- Cırık, İ. (2008). “Çok kültürlü Eğitim ve Yansımaları”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, (27-40)
- Coingdon, G. K. (1989). “Multi-cultural approaches to art criticism Studies in art education”, *Journal of Issues and Research in Art Education*, 30- 3, (176-184)
- Eker, M. ve Seylan, A. (2005). “Çağdaş Sanat Eğitiminde Sanatsal ve Pedagojik Postmodern Montajlar”, *Eurasian Journal of Educational Research*, Sayı: 19, (164-178)
- Erinç, S. M. (1987). “Bireysel ve Toplumsal Kimlik Aramada Kültürün ve Sanatın Rolü” *Sanat Yazıları*, Hacettepe Üniversitesi GSF Yayınları, Sayı:2, (47-53)
- Erinç, S. M. (1995a). *Kültür Sanat Sanat Kültür*, İstanbul: Çınar Güncel Yayınları
- Erinç, S. M. (1995b). *Resmin Eleştirisi Üzerine*, İstanbul: Hil Yayınları
- Gay, G. (1994). *A synthesis of scholarship in multi-cultural education*, 5 Şubat 2011 tarihinde http://scholar.google.com.tr/scholar?q=GAY,+G.+1994.+%E2%80%9CA+Synthesis+of+Scholarship+in+Multicultural+Education&hl=tr&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar adresinden elde edilmiştir.
- Gökay, Y. M. (1998). “Birleştirilmiş Sanat Eğitimi Yöntemine Göre İlköğretim 2. Basamağında Sanat Eleştirisinin Uygulanması ve Sonuçları” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Johnson, P.A. (2005). *A short guide to action research*, Pearson Education, Inc
- Kırıçoğlu, O. ve Stokrocki, M. (1997). *Ortaöğretimde Sanat Öğretimi*, Millî Eğitim Geliştirme Projesi, Ankara: YÖK/Dünya Bankası Yayınları.
- Kırıçoğlu, O. (2009). *Sanat Kültür Yaratıcılık – Görsel Sanatlar ve Kültür Eğitimi*, Ankara: Pegem A Yayınları.
- Mills, G. E. (2007). *Action research: a guide for the teacher researcher*, New Jersey: Pearson Education, Inc
- Özen, D. (2004). “Sanat Eğitiminde Görmeyi Öğrenme ve Öğretme”, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14/1 (73-85)
- Özhan, İ. (2006). Farklılaşmanın Özel Görünümleri Olarak Çok kültürlülük, Çok kültürcülük, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özsoy, V. (2001). “Yabancı Bir Kültürün Öğrenilmesinde Müze Sergilerinden Yararlanma”, *Gazî Sanat*, Sayı:2 (13-25)
- Parsa, A. F. (2008). “Görselleri Okuma değerlendirme ve Yaratma Süreci”, *Fotoğrafya Dergisi*, Sayı 20, 5 Şubat 2011 tarihinde- <http://www.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=248,0,0,1,0,0> adresinden elde edilmiştir.
- Parsa, A. F. (2007). “İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi”, *Fotoğrafya Dergisi*, Sayı 19, 5 Şubat 2011 tarihinde - <http://www.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=226,329,0,0,1,0> adresinden elde edilmiştir.

Mamur, N. (2012). Sanat eseri eleştirisi yoluyla kültürlerarası etkileşim: Çok kültürlülüğü anlama, *International Journal of Human Sciences* [Online]. (9)2, 354-377.

- Risatti, H. (1989) "Art Criticism in Art DBAE" (Ed: R.A. Smith), *Discipline based art education: origins, meaning and development*, Urbana, Chicago: University of Illinois Pres.
- San, İ. (1982). "Kültür Aktarımı ve Çağdaş Kültür Sorunu İçinde Sanat Eğitiminin Yeri", *1. Milli Kültür Şurası: Genelde Kültür ve Temel Değerler*, 23-27 Ekim 1982
- Stokrocki, M. (1989). "Teaching art to multi-cultural students in Rotterdam: The art teacher as intercultural educator", *Journal of Multi-cultural and Cross-cultural Research in Art Education*, 7/1, (82-97)
- Swick, K.J., Boutte, G. ve Skoy, I. (1994). "Multi-cultural learning through family involvement", *Dimensions*, 22/4, (17-21)
- Toulmin, S. (1999). "The ambiguities of globalization", *Futures*, Sayı: 31, (905-912)
- Uygur, N. (1996). *Kültür Kuramı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Yakışır, A. (2009). *Bir Modern Olgu Olarak Çokkültürlülük*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yalçın, C. (2002). "Küreselleşme, Çok Kültürlülük ve Eğitim", *Eğitim Araştırmaları*, 6 (65-77)
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. (5. Baskı) Ankara: Seçkin Yayınları.

Ek 1: İncelenen Sanat Eserleri

Resim 1: Hieronymus Bosch- Büyük Saman Arabası

Resim 2: Endonezya Bali Adası Resimleri

Resim 3: Neşet Günel, Sorun-Sorum-5

Ek 2: Karşılaştırmalı Sanat Eseri İnceleme Yaprağı

Betimleme

- 1- Resimlerde neler oluyor?
- 2- Resimlerde neler görüyorsunuz?
 - a) Hangi çizgiler sanat eserinde etkin görünüyor? (düz, eğri, diğerleri)
 - b) Hangi şekiller sanat eserinde etkin görünüyor?(geometrik organik)
 - c) Eserde hangi dokular var?
 - d) Sanat eserinde hangi renkleri görüyorsunuz?

Çözümleme

- 1- Renkler nasıl düzenlenmiş?
 - a) Hangi renk daha baskındır? Hangisi ikinci derecede?
 - b) Renkler mat mı, parlak mı, açık mı, koyu mu, soğuk mu, sıcak mı?
 - c) Işık ve renk ilişkisi ve değerleri nasıl? (gölgesiz, gölgeli, hafif gölgeli)
 - d) Sanatçı renkleri ve renklerin değerlerini duyguları ortaya çıkarmak için nasıl kullanmış?
- 2- Birbirini tekrar eden şekiller var mıdır?
- 3- Eserde kontrastlıklar var mı?
- 4- İlk baktığınızda en çok ne dikkatinizi çekiyor? Önce neyi görüyorsunuz? Gözünüz daha çok nereye dikkat çekiyor?
- 5- Sanatçı bu resmi hangi teknikle yapmıştır? Malzeme ve aletleri kullanmada kendine göre bir yöntemi var mıdır?

Yorumlama

- 1- Sence bu resimler ne anlatıyor? Sanat eserlerindeki ana fikirlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
- 2- Eserler sende nasıl bir duygu uyandırıyor? (mutlu, kızgın, hüznü, buruk)
- 3- Bu sanat eserlerinden hangisinin içinde olmak isterdin?
 - a) Ne yapardın, ne yapmak isterdin?
 - b) İnsanlar ne düşünüyorlar, ne yapıyorlar?
 - c) Orada yaşamak ister miydin? Neden?
 - d) Nasıl bir ses duyardın?
 - e) Nasıl bir tat veriyor?
 - f) Ne tür bir koku alıyorsun?
- 4- Resimlerde semboller var mı? Varsa sizce ne anlatıyor olabilir?(Örneğin; Beyaz güvercin başı sembeller)
- 5- Eserlerdeki renkler seni duygusal açıdan nasıl etkiliyor?
- 6- Bu eserlerin sanatçıları eseri ile nasıl bir iletişim kurmak istiyor?
- 7- Eserlerdeki kültürel unsurlar nelerdir? Bu çalışmaların kültür için ne anlama geldiğini düşünüyorsunuz?
- 8- Bu eserlerin bizler ve bugün için anlamı nedir?
- 9- Sizce sanatçılar daha önce görmediğiniz farklı bir bakış açısı gösteriyor mu? Hayata yeni bir açıdan bakmak, başka insanları anlamak gibi
- 10- Sanatçılar eserlerinde hangi tür insanları göstermiş?
- 11- Eserlere baktığınızda bilmediğiniz yeni töre, kültür ve gelenek özelliklerini tanımlar mısınız?
- 12- Sanatçılar sizce zaman, yer, fikir, inanış, kültürel ve sosyal farklılıklar konusunda neler söylüyor, bize nasıl mesajlar veriyor?

İki sanatçının söylemek istediklerini karşılaştırır mısınız?
- 13- Bu sanat eserleri toplumda nasıl etkiler yaratabilir? Hangisinin insanları daha çok etkileyeceğini düşünüyorsunuz? Bunu nasıl yapar?
- 14- Resimlerdeki insanların yaşadıkları düşünüldüğünde, onlar ne yapıyorlar, ne söylüyorlar, kıyafetleri, mimari özellikleri, yeryüzü şekillerinin detayları size neler anlatıyor? Sizleri hangisi daha çok etkiliyor? Nedenini açıklar mısınız?

- 15- Sanat eserlerinin size farklı, ilginç gelen bölümleri var mı, seçerek neden ilginç geldiğini söyler misiniz? Hangi resmi daha ilginç buluyorsunuz, Nedenini açıklar mısınız?
- 16- Sizce bu sanat eserinin evrensel bir mesajı var mı? Varsa nedir?

Yargılama

- 1- Bu sanat eserleri neden önemli görülebilir? Aşağıdaki seçeneklerden uygun olanların yanına A resmi için A, B resmi için B koyar mısın?
- Gerçeğe uygun yapıldığı için
 - Alışılmıyın dışında renkler, şekiller kullanıldığı için
 - Duyguları açığa vurduğu için
 - Dinsel, eğitsel vs. bir ilkeyi yaymak işlevi olduğu için
 - Diğer.....
- 2- Bu sanat eserlerinin konusu ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
- 3- Eserler sizi bilgilendirdi mi, Farklı düşünceler uyandırarak seni geliştirdi mi? Hangisi senin için daha etkili ve yararlı oldu?
- 4- Eserlere bakınca yabancılık hissediyor musunuz? Nedeni açıklayınız?
- 5- Eserleri beğendin mi, beğenip beğenmemenin nedenini açıklar mısın? Hangisi beğenilerine daha çok hitap ediyor?

Extended English Abstract

Today's century can be defined as a post-modern century in which relations have an increasing importance. It can be said that in this era beliefs are getting stronger day by day. It is likely to mention a paradigmatic transformation in value, belief and rule combination that guides art and art implementers. In order to start awareness in art education, authorities head towards studying new subjects and topics. Although today's art education is influenced by mono-cultural Dynamics, it needs mono-cultural insight and its motivations (Eker & Seylan, 2005).

Multiculturalism emerged in USA and Europe in 1060s as a result of human rights movements (Başbay and Bektaş, 2009). As a result of those movements, developed countries had to give importance to multi-cultural education styles while they were trying to find solutions to educational problems. It is a well-known fact that western countries have become multi-national. This forced them to apply a flexible curriculum (Macgregor, 2002). Since so many cultures can be observed in the same area, it creates several problems. Today, the increase in racism, extremism and hatred has caused polarization (Özsoy, 2001). Consequently, these problems have brought about multi-cultural education and this term has reflected to contents of art education. Art is a visual language and a visual description tool. Effective power of visual images is effective in comprehending, and learning the cultural differences easily (Kırıçoğlu, 2009). If a person discovers more about other people and societies, and uses their knowledge, he can re structure himself and the society he lives in (Balay 2004). For this reason, in art education curriculums a child, from early ages, is expected to take part

in productive activities that will help to develop his imagination. In addition, he is expected to be a viewer, assessor and a critic in the fields that are related to him (San, 1982). Art can be helpful in providing a strong relation between culture groups (Kırıçoğlu, 2009). The purpose of this study is to examine the effects of art education on interaction between cultures by reading, comprehending, and interpreting the codes of that culture. This study has focused on the basic structure of the multi-cultural education. Second important point is how to reflect multicultural education to art criticism. These points have been handled in this study.

The study was conducted by using qualitative study methods. The participants are 10th grade students of an elementary school during 2010-2011 education term. During three weeks practice period, the study was performed with 12 students and a teacher. Case study sampling is was used. Practice period was planned as three weeks. In the first week of this period, a plot study was carried out in order to know the workgroup, be familiar with the implementer, and identify the possible problems. Art Works were chosen from three different cultures within the frame work of experience gained from that plot application. Allowed time for this practice was 2 hours per week. First hour was for class discussions and the second hour is allocated to reviews.

In this study, data was gathered by the help of interview and document analysis techniques. Students studied Works of art and wrote articles about them. Those articles were used as a data gathering tool for the sub goal of the study. Art work examination sheets have been structured according to Feldman (1970)'s approach that handles description, analysis and interpretation in a system. Students and independent observer were asked to fill in the forms that included open-ended questions. As a result it is aimed to display students' and teachers' attitudes, feelings, experiences, and responses towards multi-cultural education in art education.

Qualitative data obtained from document analysis and interview forms were interpreted by content analysis technique. At first the findings that are obtained from data sources were presented with direct quotations in order to increase reliability. Researcher's interpretations were included subsequently. Moreover, different data gathering techniques and triangulation were used. As a result, researcher used different sources while interpreting a specific topic.

At the end of the study, students have examined cultural life styles by using Works of art and have stated the differentiation capability of geographic factors climate, and religion in terms of cultural structure. Examining the art of different cultures has been considered as an important factor that has great contributions to their experience. Through these methods, they have questioned their cultural values in terms of understanding and interpreting. Experiences gained via artistic and cultural studies have been effective in terms of internalizing the topic.